

Uluslararası seyahat kararları ve terörizm tehditi

DR. SEVİL F. SÖNMEZ
DR. ALAN R. GRAEFE

I. Giriş

Ekonomik açıdan bakıldığında, dünya turizmi, silahlanmaya harcanan toplam miktarın iki katından fazlasını oluşturarak ve 100'den fazla ülkede büyük bir endüstriyi temsil ederek uluslararası ticaretin en büyük parçasını meydana getirmektedir (Reinter, 1980; Richter ve Waugh, 1986). Dünya Turizm Örgütü (WTO) ve Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'ne (WTTC) göre, turizm dünyanın en verimli (prodüktif) sektörüdür. Bununla birlikte, global düzeydeki karışıklıklar, doğal ve insan-oğlunun yolaçtığı sorunlar, politik değişimler ve uluslararası terörizm uluslararası turizm endüstrisini tehdit etmeye yetmektedir. Uluslararası terör olaylarına yönelik dikkatler, terörün Münih'teki olimpiyat oyunları sırasında 1972 Palestinian saldırısıyla kendisini göstermesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Terörizm, terörist saldırılarla başlayan ve biten 1980'li yıllarda yaşamın bir gerçeği haline gelmiştir. (D'Amore and Anuza, 1986; Richter ve Waugh, 1986). 1980'li yıllardaki en çok bilinen terörist olaylardan bazıları; Kuzey Atlantik Okyanusu üzerinde 1985 yılında Air India 182 bombalaması (329 ölü), 1985 yılında Malta'da Mısır jetinin kaçırılması (55 ölü), 1985 yılında Akdeniz'de Achille Lauro Kruvaziyer gemisinin kaçırılması (1 ölü), 1985 yılında Roma ve Viyana havaalanlarına düzenlenen saldırılar (18 ölü, 100 yaralı), 1987 yılında Korean Air 858 uçağının bombalanması (115 ölü), 1988 yılında Lockebie üzerinde Pan Am 103 uçağının bombalanmasıdır (270 ölü).

Turisti hedef alsın ya da almasın, Amerika'daki trajik Nisan 1995 Oklohoma şehri bombalanması ve Japonya'nın kalabalık saatinde meydana gelen Mart 1995 gaz saldırısında görüldüğü gibi, terörizm, başı çekmeye devam etmektedir.

Terör nedeniyle, seyahat eden kişilerde

ve dolayısıyla turizm endüstrisinde oluşan korku yeni değildir. Bununla beraber, oluşturduğu ilgi göreceli olarak fazladır ve geçmiş 1980'lere kadar uzanabilmektedir. 1980'lerin ortalarında uluslararası terör olaylarındaki artışın ardından terörizmin önlenemeyen etkileri dikkat konusunu oluşturmuştur. Yeni dikkatler, dünya genelindeki terörizm tehdidinin tekrar dikkate değer bir konu haline geldiği dönem olan 1991 Körfez Savaşı sırasında konu üzerinde yoğunlaşmıştır. 1980'lerin ortalarında terör olaylarının yoğunluğunu izleyen turizmdeki tablo, terörizm tehdidine turistlerin ciddi tepkilerini göstererek Richter ve Waugh'un (1986), "birşeyin sonucundaki çok güçlü davranış biçimi terör olaylarının önemi ve etkisini arttırmaktadır." şeklindeki görüşlerini doğrulamaktadır. 1985 terör olaylarını ve Amerika ile Libya arasındaki askeri ilişkileri izleyen 1986 yılında yaklaşık 1.8 milyon Amerikalı dış ülkelere yönelik seyahat planlarını değiştirmişlerdir (Edagell, 1990; Richter ve Waugh, 1986). 1985 yılında, 6.4 milyon Amerikalı Avrupa'ya seyahat etmiş ve sonraki yıl Avrupa'ya seyahat edecek Amerikalı sayısı 7 milyon olarak belirlenmiştir. Ancak 1986 yılında Avrupa'ya seyahat eden Amerikalı sayısı % 30 azalmıştır. Tahmin edildiği gibi, seyahat plajlarındaki değişimler turizm gelirlerini ciddi bir şekilde etkilemiştir.

Terör korkusunun bir sonucu olarak, Dünya Turizm Örgütü 1985 yılındaki turizm gelir kaybını 105 milyar dolar olarak tahmin etmiştir. Terör olayları 1986 yaz sezonunda seyahat hareketlerinin farklı bir kitlesel şekline neden olmuş ve 1991 Körfez Savaşı'nın sonucu olarak uluslararası turizm hareketleri yeniden engellenmiştir. (D. Amore ve Anuza, 1986). Avrupa, 1990 yılında Amerikan ziyaretçilerin giriş kayıtları ile mutlanırken, Çöl Fırtınası Harekatı sırasında kaydedilen 275 terör

Bu çalışmanın amacı, çeşitli kişisel unsurların, terör riski ile ilgili duyarlılığın kapsayan turistin karar alma işleminin anahtar basamakları üzerindeki etkisini incelemektir.

Associate Professor Dr. Alan R. Graefe
The Pennsylvania State Üni ve sitesi
Otel, Restoran ve Rekreasyon Yükseköğretiminde Associate Professor Dr.
Sevil F. Sönmez, Arizona State Üniversitesi Rekreasyon ve Turizm İşletmeciliği Bölümünde görevlidir.

Bu çalışma, Travel and Tourism Research Association tarafından Eylül 1995 tarihinde Acapulco'da düzenlenen "26th Annual Conference" 'da sunulmuştur.

Bu makale, Metin Kozak tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

olayı, 1991 yılında uluslararası seyahati caydırmıştır. (Abu Fadil, 1992; Hollier, 1991; U.S. Department of State, 1992).

D'Amore ve Anuza (1986) seyahat eden kişilerin güven duygularının terörizme yönelik tepkilerinin belirlenmesine yardımcı olduğunu, ama bu gibi ilgilerin genel seyahatlerden daha çok terörizmle ilişkisi olan destinasyonlarda sınırlı olduğunu eklemiştir. Bu bulgu, 1980'li yılların ortalarında turistler, riskli destinasyonları güvenli olanlarla ikame ettiklerinde uluslararası seyahat yöntemlerindeki geniş değişiklikleri açıklamaya yardımcı olabilir. Yazılı ve sözlü basın kitlesel seyahat değişimlerinde kritik bir rol oynayabilir. Gerçekte medyada yer alan olaylar, terörizm ile turizm arasındaki halihazır tehlikeli ilişkiyi olduğundan daha da büyütürken farkında olmadan halkı korkutabilir ve uluslararası seyahatten caydırabilir.

II. KARAR ALMA

Turist kararları, tüketici tercihi konularında yayılan çalışmalarda esas olarak çalışılmıştır. Genel seyahat kararı alma literatürü incelemesi, potansiyel turistlerin gelirlerini seyahati kapsayan çeşitli mal ve hizmetler arasında dağıtan rasyonel tüketiciler olarak düşünüldüğünü ortaya koymaktadır (Crompton, 1992; Goodrich, 1978; Kent 1991; Monsfield, 1992; Um ve Crompton, 1992; Van Rij ve Francken, 1994; Woodside ve Hysonski, 1989). Karar alma literatürüne göre, turistler ilk olarak seyahatle ilgili olan ve olmayan faaliyetler arasında tercih yaparlar; seyahat tercih edilirse, ulusal ve uluslararası destinasyonlar arasında seçim yaparlar; son olarak, araştırmaya çalışmasının ardından fayda ve maliyetine göre (risk, güven) değişik destinasyon seçeneklerini değerlendirirler.

Potansiyel seyahat gruplarının, kazançların seyahate yönelik başlangıçtaki gereksiniminin olası en iyi şekilde tatmin edilmesi sonucuna işaret eden algılanan kazanç ve maliyetlere göre destinasyon seçeneklerini karşılaştırdıkları belirlenmiştir. Parasal seyahatin maliyeti doğrudan ve dolaylı olabildiği (Ulaştırma giderleri, yeni

elbiselerin alınması gibi) ve parasal olmayan maliyetlerin zaman kadar psikolojik ve sosyal maliyetleri de kapsayabildiği yere göre, maliyetler, hem para ile ifade edilebilen, hem de edilmeyen maliyetler olabilir (Evans ve Berman, 1992). Seyahatin diğer maliyeti özellikle uluslararası gezi ile ilgili risktir (hastalık, kaza, terör, ölüm gibi) (Enders ve Sandler, 1991; Enders, Sandler ve Parise, 1992). Belirli bir destinasyondaki terör korkusunun daha güvenli bir destinasyondan daha maliyetli olarak algılanmasına neden olacağına inanmak mümkündür.

Destinasyon seçimi benzer kazançlara sahip iki seçeneğe düştüğünde, daha az maliyetli olanın tercih edilebileceğini varsaymak da aynı zamanda mümkündür.

Potansiyel bir destinasyonda ya da seyahat sırasında algılanan ya da gerçek bir terör tehdidi, doğal olarak daha az maliyetli seçeneğin (güvenli olma) tercih edilmesine bağlı olarak gezi ya da destinasyonun güvenli olan alternatifinden daha maliyetli bir şekilde görülmesine neden olacaktır. Bu, olumlu özellikler (güven, konfor, ilgi) turizmi kolaylaştırdığında ve algılanan olumsuz özellikler (tehlike, risk) turizmi sınırlandırdığında, seyahat eden kimselerin destinasyon özelliği konusundaki algılamalarının seçeneklerinin değerlendirilmesinde kritik bir unsur olduklarını açık bir şekilde ortaya koyar. Az sayıda kimseyi (1) etkileyen terörist saldırılar gibi yüksek maliyetli, ama ciddi sonuçları olan (yaralanma, ölüm) düşük olasılıklı olayların ciddi tüketici tepkilerine yol açtıkları görülür. (2)

III. PROBLEM

Bu çalışmanın amacı, çeşitli kişisel unsurların, terör riski ile ilgili duyarlılığı kapsayan turist karar alma işleminin anahtar basamakları üzerindeki etkisini incelemektir. Tüketici ve seyahat eden

(1) 1985 yılında, 28 milyon Amerikalı yurtdışına seyahat etmiş, 162 kişi terörist saldırılarında öldürülmüş ya da yaralanmıştır (hedef olma olasılığı % 0.00058)

(2) Bir önceki yılın terör olayları sonucunda, 1986 yılında yurtdışı seyahat planlarını değiştiren 1.8 milyon Amerikalı'ya işaret etmektedir (önceki yılın yurtdışı seyahat toplanının % 6.43'ü).

Saldırıların seyahat davranışını etkilemesi olasılığına karşın, sadece terörizm ve / veya politik değişimin uluslararası tatil seyahati üzerindeki etkileri bu çalışmada incelenmiştir.

kimselerin karar almalarında kabul gören modellerin değişik bir versiyonu düzenlenmiştir. Model kişisel etkenler (geçmiş dönemlerdeki uluslararası seyahat deneyimi, turistin uluslararası seyahatte ilgili olduğu riskin türü ve miktarını yansıtan risk algılama düzeyi, kişilerin inanışlarını (cognitive), duygularını ve davranışsal oryantasyonlarını yansıtan uluslararası seyahate yönelik tutum, seyahat eden bir kimse olarak psikolojik özelliğini sunan kişilik tipi) ile terör ve/veya politik değişim riskinin geneli içindeki iki temel karar alma aşaması arasında varsayılan işkileri temsil etmektedir. Temel karar aşamaları ulusal düzeyden çok, uluslararası düzeyde seyahat kararını (kişinin uluslararası seyahate yönelik eğilimi) ve yabancı destinasyonların sınıflandırılmasında önemli bir unsur olarak kabul gören 'güven' ve 'riski' kullanılarak seçeneklerin değerlendirilmesi kararını (değerlendirme işleminde güven/risk etkenlerinin ilgi düzeyi) kapsamaktadır. Ulusala oranla uluslararası düzeydeki seyahat kararı, Van Rajij ve Francken (1984) tarafından da belirtildiği gibi, karar alma işlemindeki önemli pozisyonu nedeniyle bağımlı bir değişken olarak seçilmiştir. Önceki çalışmalara bağlı olarak destinasyon seçeneklerinin değerlendirilmesi de turist davranışının kritik bir unsuru olarak seçilmiştir (Crompton, 1982; Mansfield, 1992; Schewe ve diğerleri, 1978).

Çalışmada aşağıdaki hipotezlere yer verilmiştir :

H_1 : Terörizm ve/veya politik değişimin duyarlılığını kapsayan uluslararası tatil seyahati kararı alma işleminde düzeydeki seyahat kararı, uluslararası seyahat deneyimi, risk algılama düzeyi, uluslararası seyahat tutumu ve kişilik tipi ile doğrudan ilişkilidir.

H_2 : Terörizm ve/veya politik değişimin duyarlılığını kapsayan uluslararası tatil seyahati kararı alma işleminde, destinasyon seçeneklerinin değerlendirilmesinde 'güven'e olan ilgi düzeyi, uluslararası seyahat deneyimi, risk

algılama düzeyi, uluslararası seyahat tutumu ve kişiliği ile doğrudan ilişkilidir.

Saldırıların seyahat davranışını etkilemesi olasılığına karşın, sadece terörizm ve/veya politik değişimin uluslararası tatil seyahati üzerindeki etkileri bu çalışmada incelenmiştir. Çalışma, Amerikan orijinli kimselerle ve onların terörizm ve/veya politik değişimlerin neden olduğu risk algılamalarını araştırmayla sınırlandırılmıştır. Sonuç olarak, çalışma bulguları Amerikalı olmayan nüfusa genellendirilemez. Terörizm tehdidi algılamaları, son terör olaylarının ve/veya politik değişimlerin yer aldığı yazılı ve sözlü basın tarafından araştırılmış ya da aksine sözkonusu algılamalar son terör ve/veya politik değişim olaylarının eksikliği sonucunda azaltılmış olabilir. Bu araştırma çalışması sırasında yeni toplumsal olayların olmayışı, araştırma anketine verilen yanıtları etkilemiş olabilir.

IV. METODOLOJİ

Dilman'ın beş basamaklı yaklaşımının değişik bir versiyonu kullanılarak, geçmişte uluslararası düzeyde seyahat etmiş ya da 1994 ilkbaharında uluslararası seyahate katılmaya ilgi duyan Amerika'da rastgele seçilmiş 500 kişiye anket gönderilmiştir. Yaklaşık 1100 isimlik rastgele örneklemi temsil eden grup posta listesinden elde edilmiştir. Sistematik rastgele örnekleme (Systematic Random Sampling) sonucunda 500 isim seçilmiştir.

En son yapılan uluslararası seyahatin uzunluğu ve aralığı, ziyaret edilen bölgelerin çeşitliliği kadar (Ortadoğu, Güney Amerika, Afrika, Uzak Doğu) son beş yıldaki uluslararası seyahatlerin sayısını içeren beş tek ve çoklu sorularla ölçülmüştür.

Yanıtlar, üç ölçek altında gruplandırılmış; ilk önce standard hale getirilmiş, daha sonra da "uluslararası seyahat deneyimi" genel ölçeğini oluşturmak için birleştirilmiştir.

Risk algılama düzeyi, dört ölçekte incelenmiştir.

Çalışma, Amerikan orijinli kimselerle ve onların terörizm ve / veya politik değişimlerin neden olduğu risk algılamalarını araştırmayla sınırlandırılmıştır.

(a) 50 ülkeyle ilgili güven/risk algılaması, "çok güvenli"den "çok riskli"ye doğru giden altı ölçekli Likert modeli kullanılarak ölçülmüştür.

(b) Seyahatle ilgili riskin toplamı ve tipi (mali, sağlık, fiziksel, politik değişim, psikolojik tatmin, sosyal, terörizm zaman), "sıfır"dan "en yüksek"e doğru değişen 6 ölçekli Likert modeli kullanılarak incelenmiştir.

(c) Uluslararası seyahat riskini kapsayan onbeş ifadeyi kabul düzeyi, "kesinlikle katılıyorum"dan "kesinlikle katılmıyorum"a doğru değişen 5 ölçekli Likert modeli ile ölçülmüştür ve

(d) Riski açısından uluslararası seyahate yönelik tutumlar 7 basamaklı farklılaştırılmış ölçekte sunulan sıfatlarla ilgili beş güven/risk sorusu ile incelenmiştir. Bütün bu dört ölçeğe verilen yanıtlar, standart hale getirilmiş, daha sonra da "risk algılama indeksi" içerisinde birleştirilmiştir.

Uluslararası seyahate yönelik tutumun kognitif parçası 7 puanlı anlamsal farklılığı olan ölçek kullanılarak 19 çift yönlü tamamıyla ölçülmüştür. Uluslararası seyahati kapsayan sekiz tanesi "kesinlikle katılmıyorum"dan "kesinlikle katılmıyorum" arasında değişen 5 puanlı Likert tipi ölçekle tutumun etkili boyutuna ölçmek için kullanılmıştır. İki tutum alt ölçeğine verilen yanıtlar, standart hale getirilmiş, daha sonra da toplam "tutum ölçeğini" oluşturmak için birleştirilmiştir. Seyahat edenlerin kişilik tipi, Dr. Stanley Plog (1974; 1990) tarafından geliştirilen ve yeniden düzenlenen 4 puanlı Likert tipi ölçekle ("çok"tan "hiç"e doğru) incelenmiştir. Dört bölümlü ölçek özel izinle kullanılmış ve yanıtlar, katılımcıların "içedönük", "orta" ve "dışadönük" şeklinde üç kategori altında gruplandırılması için Dr. Plog'un görüşlerine göre hesaplanmıştır. Son olarak, iki temel karar alma basamağının herbirisi (ulusala oranla uluslararası seyahat kararı ve destinasyon seçeneklerinin değerlendirilmesi), "Kesinlikle katılıyorum"dan "Kesinlikle katılmıyorum" arasında değişen 5 puanlı Likert tipi ölçek kullanılarak

dokuz ifade ile ölçülmüştür. Herbir alt ölçeği ve toplam ölçeklerin güvenilirliği Crombach'ın alfa katsayısı ile test edilmiştir.

Hipotezi yapılan ilişkilerin test edilmesinde ve uluslararası tatil seyahati kararları üzerindeki en güçlü etkiyi kullanarak bağımsız değişkenlerin tamamlanmasında çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizinin eklenmesinde, kişisel unsurların herbirisinin bireysel etkilerinin incelenmesinde ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde dördü ANOVA kullanılmıştır. Basit regresyon analizi dizileriyle, bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler test edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin, istatistiksel olarak 0.5 düzeyinde anlamlı olduğu düşünülmüştür. Son olarak, yanıt veren (katılımcı) ve yanıt vermeyenler (katılımcı olmayanlar) arasındaki farklılıkları araştırmak için bağımsız örnek t testleri kullanılmıştır.

V. SONUÇLAR

Bağımsız değişkenleri ölçmek amacıyla geliştirilen dört ölçek arasında, kendisini sırasıyla seyahat deneyimi (0.79) risk algılama indeksi (0.74), seyahat eden kişinin kişilik yapısının izlediği uluslararası seyahat tutumu en geçerli ölçek olarak görülmüştür. Katılımcıların uluslararası seyahate yönelik eğilimlerini ölçen ölçekler (uluslararası ya da ulusal düzeyde seyahat kararı) ve bunların güven ile ilgisi de geçerli olarak bulunmuştur (sırasıyla 0.88 ve 0.83).

% 48 oranında bir katılım gerçekleşmiştir. Katılımcıların deneyimli seyahat eden kişiler oldukları bulunmuştur. Yaklaşık %95'lik kısmı yaşamları boyunca bazı zamanlarda uluslararası seyahate katılmışlardır. Katılımcıların hedefi, 1990 ve 1993 yıllarında seyahat eden % 60, ve 1994 yılında en son uluslararası düzeyde seyahat eden yaklaşık % 20'lik kısmın en son uluslararası seyahatlerini ispatlamaktadır. Katılımcılar bölge çeşitliliği ve gezilerin sayısı bakımından uluslararası seyahat deneyimi eğilimini göstermektedirler. Katılımcıların % 35'den fazlası, bir ile üç uluslararası

Dillman'ın beş basamaklı yaklaşımının değişik bir versiyonu kullanarak, geçmişte uluslararası düzeyde seyahat etmiş ya da 1994 ilkbaharında uluslararası seyahate katılmaya ilgi duyan Amerika'da rastgele seçilmiş 500 kişiye anket gönderilmiştir.

bölge (Orta Amerika, Ortadoğu, Asya gibi) arasında; % 40'lık kısmı, dört ile altı bölge arasında seyahat etkinliklerini bildirmişlerdir. Yaklaşık % 76'lık kısmı gelecek yıllarda uluslararası seyahat eğilimli olduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılar 50 ülke arasında Kanada, Yeni Zelanda, İsviçre, İsveç ve Avustralya'yı en güvenli beş ülke olarak algılamışlardır. Amerika 9. sırada gelmektedir. Katılımcılar, Amerikan vatandaşı ve ülkede yaşayanlar olduğu için, Amerika'nın güvenilir olarak algılanması beklenebilir. Bir diğer neden ise, terör riski ve bundan korunma ile ilgili olarak diğer ülkelerle karşılaştırmak için Amerika'nın önemli bir parça olarak kullanılmasıdır. Amerika'nın politik ve askeri güce sahip olduğu özellikle Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde (katılımcılar) yüksek düzeyde risk algılamışlardır.

Irak, Somali, Libya, Lübnan ve Suriye riskli ülkeler olarak kabul edilmiştir.

Katılımcıların uluslararası seyahatle en fazla ilgili oldukları risk türleri sağlık, mali ve politik değişim ve terör riskini içermektedir. Katılımcılar, sosyal, zamanı tatmin ve psikolojik risklere daha az eğilim göstermişlerdir. Katılımcıların % 54'ü ülke içindeki (ulusal) seyahatlerini daha güvenli hissederken, yaklaşık % 67'si uluslararası seyahatlerinin çok konforlu olduğunu kabul etmişlerdir. Katılımcılardan % 59'u "terörden korkmadıkları" görüşüne katılmazken, % 88'den fazlası "siyasal değişim yaşayan ülkelerin turistler tarafından elendiği" görüşüne katılmaktadırlar. Genelde, katılımcılar uluslararası seyahati riskli olarak değerlendirmemişlerdir. Genel değerlendirmede, katılımcılar, uluslararası turizm i, terör olaylarına oranla rahat (ortalama 3.00) tehlikeye oranla güvenli (ortalama 3.34) ve riskli olmaya oranla güvenli (ortalama 3.72) bulmuşlardır.

Katılımcıların uluslararası seyahate yönelik tutumlarının genelde olumlu olduğu belirlenmiştir. Örneğin; uluslararası turizmi değerlendiren konularsıkıcıya oranla heyecanlı olumsuza oranla olumlu, hoşlanılabilir olmayana oranla hoşlanılabilir,

faydasız oranla faydalı şeklinde olmuştur. İlginç olanı, uluslararası seyahat sakine oranla heyecanlı olurken, sıkıntılı olmayan oranla daha çok dinlendirici şeklinde değerlendirilmiştir. % 90'ı "uluslararası seyahatin hoşnut olmadığı" görüşüne katılmazken % 87'den fazlası "yabancı ülkelere seyahat etmeyi sevmiyorum" görüşüne katılmamış ve % 75'i "yabancı ülkelere yaptığım seyahat bana rahatsızlık hissi veriyor" görüşüne katılmamışlardır. % 88'den fazlası "uluslararası turizm olumlu bir deneyimdir" görüşüne katılmaktadır.

Katılımcıların % 37'den fazlasının, Plog'un (1974) seyahateden kimselerin kişilik değişiminde ortada yer aldığı bulunmuştur. Yaklaşık % 32'si dışa dönük ve % 30'u da içe dönük tiptedir. Cronbach Alfa katsayısı ile test edildiğinde seyahat eden kişinin kişilik ölçümü oldukça yüksek bir geçerliliği göstermemesine karşın, beklendiği gibi çalıştığı için ölçüm analizine tutulmuştur. Bu bireysel etken ve bağımsız değişken, plog araştırması tarafından yayımlanan beklentileri karşılamaktadır.

İki bağımlı değişkeni ölçen sorulara verilen yanıtlar, ulusal düzeyde seyahatin aksine uluslararası seyahat kararı, katılımcıların uluslararası seyahat eğilimlerinin terörizm ve/veya politik değişimler tarafından engellenmediğini göstermiştir. Katılımcıların % 9.54'ü, "terörün kendilerinin uluslararası seyahat kararlarını hiç etkilemediği" görüşüne katılmamışlardır. % 57'den fazlası "terör olasılığının kendilerini uluslararası seyahatten caydırdığı" görüşüne katılmışlardır. Destinasyon seçeneklerinin değerlendirilmesinde katılımcılar güven konusuna da önem vermişlerdir. Yaklaşık % 66'sı, "politik değişimin belirli bir bölge ya da ülkeye yapacağı seyahatten beni alıkoymasına izin vermem" görüşüne katılmamıştır. % 80'den fazlası, destinasyonların değerlendirilmesinde "güvenin önemli bir unsur olmadığı" görüşüne katılmamışlardır. % 79'una yakını, yabancı ülkelerin değerlendirilmesinde "terör riskinin bir etken olmadığı" görüşüne katılmamış, % 77'den fazlası "kendilerinin güvenli olduğuna inandıkları ülkelere gidebilecekleri" görüşüne katılmışlardır.

En son yapılan uluslararası seyahatin uzunluğu ve aralığı, ziyaret edilen bölgenin çeşitliliği kadar (Ortadoğu, Güney Amerika, Afrika, Uzak Doğu) son beş yıldaki uluslararası seyahatlerin sayısını içeren beş tek ve çoklu sorularla ölçülmüştür.

Hipotez testinden, dört kişisel etkenden üçünün (risk algılama düzeyi, seyahat tutumu, kişilik yapısı) terörizm ve/veya politik değişim riskini kapsayan uluslararası tatil seyahat kararlarıyla anlamlı bir şekilde ve doğrudan ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Dört kişisel etkenin ve uluslararası seyahat kararının çok değişkenli analizinin sonuçları, 0.05 ya da daha iyi düzeyde farklı anlamlılık ilişkilerine neden olmuştur (Tablo 1). Çift değişkenli düzeyde, dört bağımsız değişkenin tümü uluslararası seyahat eğilimi ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. En güçlü olanı uluslararası seyahate yönelik tutumdur ($r = .637$). Bunu risk algılama düzeyi ($r = .487$), uluslararası seyahat deneyimi ($r = .327$) ve son olarak kişilik yapısı ($r = .306$) izlemektedir. Çok değişkenli analiz, uluslararası seyahat kararında seyahat tutumunun en güçlü tahmin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunu sırasıyla risk algılama düzeyi ($B = -.305$), kişilik yapısı ($B = .175$) ve deneyim ($B = .111$) izlemektedir. Risk algılama düzeyi, uluslararası seyahat tutumu, ve kişilik yapısı için tek hipotez kabul edilmiştir.

Sonuçlar, kişinin risk algılama düzeyi artarken, uluslararası seyahat eğiliminin düştüğünü göstermektedir. Kişinin uluslararası seyahate yönelik tutumu ne kadar olumlu ise, o kişi uluslararası seyahat için o kadar büyük bir eğilime sahiptir. Anlamlı

olmasına karşın, uluslararası seyahat kararının bağımsız değişkenleri arasında kişilik tipi en zayıf ilişkiye sahiptir ($r = .306$, $p < .000$). Çok değişkenli analiz, kişilik tipi seyahat deneyimine oranla bağımlı değişkenin önemli bir tahmini haline gelirken, kişilik tipinin ve seyahat deneyiminin bölgeleri değiştirdiğini ortaya çıkarmıştır ($B = .175$, $p = .005$). Bulgular, kişi ne kadar dışa dönük ise, o kişinin uluslararası turizm için o kadar büyük bir eğilime sahip olduğunu göstermektedir.

Dört seçenekli ANOVA'dan elde edilen bulgular, çoklu regresyon analizinin sonuçlarını desteklemiş ve bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bununla birlikte, seyahat tutumu ile risk algılama düzeyi arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyine yaklaştığı belirlenmiştir ($P = .93$). Bu ilişki çapraz bir cetvelde (Crosstabulation) incelendiğinde, olumsuz seyahat tutumlu kimselerin yüksek düzeyde risk algılaması göstermeye eğilimli olduklarını ve olumlu seyahat tutumlu kimselerin de düşük düzeyde risk algılanmasına eğilimli olduklarını göstererek anlamlı oldukları bulunmuştur (Ki-kare = 33.61, $df = 4$, $p < .000$). Bu kişisel etkenlerden hangisinin diğerine neden olduğunu belirtmek zordur.

İkinci hipotez test edildiğinde, bağımsız değişkenlerin dördünün de, destinasyon

TABLO 1. Ulusala oranla uluslararası düzeyde seyahat kararında seyahat deneyi, risk algılama düzeyi, seyahat tutumu ve kişilik tipinin çoklu regresyon sonuçları.

KİŞİSEL ETKENLER	ULUSALA ORANLA ULUSLARARASI SEYAHAT KARARI		
	İki Değişkenli	Standart Katsayı Beta	Standart Olmayan Katsayı b
Uluslararası Seyahat Düzeyi	.327 ***	.111	.903
Risk Algılama Düzeyi	-.487 ***	-.305 ***	-2.066
Uluslararası Seyahat Tutumu	.637 ***	.401 ***	2.751
Kişilik Tipi	.306 ***	.175 **	.556
No = 170	$R^2 = .494$ ***		22.034 (constant)
*** anlamlılık düzeyi .001		** anlamlılık düzeyi .01	

Ankete katılanlar, 50 ülke arasında Kanada, Yeni Zelanda, İsviçre, İsveç ve Avustralya'yı en güvenli beş ülke olarak algılamışlardır.

seçeneklerinin değerlendirilmesinde, güven ile ilgili bağımsız değişkenle anlamlı bir ilişkide olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). En güçlü olanı seyahat tutumudur ($r = .393$). Bunu risk algılama düzeyi ($r = .379$), seyahat deneyimi ($r = -.265$) ve son olarak kişilik tipi ($r = -.235$) izlemektedir. Bununla birlikte, çok değişkenli analiz, destinasyonların seçiminde risk algılamasını güvene olan ilgisinin en güçlü habercisi olarak ortaya çıkarmıştır. Bunu kişilik tipi ($B = -.174$) izlemektedir. Seyahat deneyimi anlamlı bir işaret olarak görülmemiştir. Regresyon analizine bağlı olarak, bu hipotez risk algılama düzeyi ve kişilik tipi için kabul edilmiştir.

Çalışma bulguları bir kimsenin risk algılama düzeyi artarken, destinasyon seçiminde güvene olan ilgisinin de arttığını ima etmektedir. Sonuçlar aynı zamanda, kişinin dışa dönük tipe yönelik kişilik dizisi boyunca hareket ederken, destinasyon seçiminde daha az ilgili olduğunu göstermektedir.

Risk algılama düzeyi, karar alma işlemindeki her iki anahtar basamağın anlamlı bir habercisidir. Yüksek düzeyde algılanan risk, uluslararası seyahat için daha düşük eğilimi ve destinasyon seçiminde güven konusu için daha yüksek ilgiyi göstermektedir. Uluslararası seyahate yönelik tutumun,

uluslararası seyahat kararının güçlü bir habercisi olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, uluslararası seyahate yönelik daha olumlu tutumların daha yüksek eğilimli bir uluslararası seyahate yol açabileceğini göstermektedir. Kişilik tipi, uluslararası seyahat kararının anlamlı ve olumlu bir habercisi ve destinasyon seçiminin olumsuz bir habercisi gibi görülmektedir. İçe dönük şeklinde sınıflandırılan kişiler dışa dönük şeklinde sınıflandırılanlara oranla uluslararası seyahat için daha düşük bir eğilime sahiptirler. Ek olarak, kişilik dizisinin sonuncusu dışa dönük'e yakın olan kimselere destinasyon seçiminde güven unsuruna daha düşük düzeyde ilgi göstermişlerdir. Bu, daha fazla maceraperest aktiviteleri elde etmek için kendine daha fazla güvenden kaynaklanabilir. Bununla birlikte, değişkenlerin düşük düzeydeki güvenilir sonuçları nedenleriyle bu tür bir çıkarım büyük bir dikkatle yapılmalıdır.

Uluslararası seyahat ile temel karar alma basamakları arasında doğrudan bir ilişki doğal olarak gerekli görülmesine karşın, çoklu regresyon analizi sonucunda doğrudan bir ilişki çıkmamıştır. Karar alma modelinin genelinde seyahat deneyiminin rolünü açıklamak ve araştırmak için daha fazla analizin gerekli olduğu düşünülmektedir. Seyahat deneyiminin bağımsız

TABLO 2. Destinasyon seçeklerinin değerlendirilmesinde güven konusunda seyahat deneyimi, risk algılama düzeyi, seyahat tutumu ve kişilik tipinin çoklu regresyon sonuçları.

KİŞİSEL ETKENLER	DESTİNASYON SEÇENEKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE GÜVEN KONUSU		
	İki Değişkenli	Standart Katsayı Beta	Standart Olmayan Katsayı b
Uluslararası Seyahat Düzeyi	-.265 ***	-.129	-.790
Risk Algılama Düzeyi	.379 ***	.297 ***	1.472
Uluslararası Seyahat Tutumu	-.393	-.150	-.757
Kişilik Tipi	-.235 ***	-.174 *	-.408
No = 175	$R^2 = .247$ ***		37.052 4 (constant)
*** anlamlılık düzeyi .001		* anlamlılık düzeyi .01	

Katılımcıların uluslararası seyahatte en fazla ilgi oldukları risk türleri sağlık, mali ve politik değişim ve terör riskini içermektedir.

değişken ve risk algılama düzeyi, seyahat tutumu ve kişilik tipinin bağımlı değişkenler olarak ele alındığı, üç basit regresyon analizinin sonuçları seyahat deneyiminin, risk algılama düzeyi ($r = -.152, p = .015$), seyahat tutumu ($r = .003$) anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

Basit regresyon modelinde uluslararası seyahat anlamlı sonuç vermiş ve uluslararası seyahat deneyimi artarken, kişinin risk algılama düzeyinin düştüğünü gösteren risk algılama düzeyinin olumsuz habercisi ($B = -.152, p = .030$) olmuştur. Uluslararası seyahat deneyimi de aynı zamanda anlamlıdır ama seyahat tutumunun olumlu habercisidir ($B = .352, p < .000$). Bulgular, seyahat deneyimi artarken, kişinin uluslararası seyahata yönelik tutumunun geliştirildiğini göstermektedir. Son olarak, uluslararası seyahat deneyiminin seyahat deneyiminin uzunluğu artarken, kişinin kişilik dizisinin "dışa dönük olma tarafına yakın hareket edeceğini göstererek anlamlı ve kişilik tipinin ($B = .478, p = .007$) olumlu habercisi olduğu görülmektedir. Taslak modeldeki sonuçları özetleyen Tablo 1'de de gösterildiği gibi, bu analizler, uluslararası seyahat deneyiminin doğrudan uluslararası tatil seyahatine karar verme işleminin temel basamakları ile ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

VI. TARTIŞMA

Seyahat edenlerin uluslararası seyahate yönelik eğilimlerinin uluslararası seyahate yönelik daha fazla olumlu tutumlarla birlikte arttığı belirlenmiştir. Bu görüş, seyahatle ilgili kararlarda tutumların, bir unsur olduğuna işaret eden Um ve Crompton (1991) ve Goodrich (1978) tarafından desteklenmektedir. Beklendiği gibi, bazı kişilik tiplerinin uluslararası seyahat için daha yüksek bir eğilime ve destinasyon seçiminde 'güven için' daha düşük bir ilgiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, dışa dönük kişilik tiplerini kendi grubundaki arkadaşlarından daha fazla risk alma davranışı gösteren "macera arayanlar" oluştururken, içe dönük kişilik tiplerinin ilginç olayları (olağandışı) tercih eden

"güven arayanlar" olduğuna işaret eden Plog (1971) tarafından desteklenmektedir. Bu sonuçtan çıkarımların yapılmasında dikkat tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte, sonuçlar Plog'un araştırmasına paralel olmasına karşın, kişilik ölçümünden korunan düşük güvenilirlikteki puanlar, sonuçların genelleştirilmesinde yapılması en uygun karar verme gücünün gerekliliğine işaret etmektedir. Dahası seyahat eden kişinin kişiliğinin durumsal yapısının yeniden incelenmesine gerek duyulmaktadır. Diğer bir anlatımla, belirli bir durumda (çocuklarla seyahat etme, yaşamın ileri dönemlerinde seyahat etme gibi) içe dönük ve diğer durumlarda da (yalnız başına seyahat etme, gençlik yıllarında seyahat etme gibi) dışa dönük davranış sergileyebilir.

Genelde risk, kısmen terör riskini kapsayan tatil seyahatine karar verme süreci yeterince çalışılmamış karmaşık bir işlemdir. Bu çalışma, temel kabul edilen karar alma işlemi üzerinde çeşitli kişisel unsurların etkisini incelemeyi hedeflemektedir (Crompton, 1992; Monsfield, 1992; Mazursky, 1989; Van Raaij ve Francken 1984). Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, genelde önceki araştırmayı tekrarlamaktadır. Çalışma bulguları seyahat ve turizm araştırmacılarına, turist davranışlarını ve risk içeren karar alma işlemlerini daha iyi bir şekilde anlamalarına yardımcı olabilir. Ek olarak, turizm pazarlamacıları çalışma sonuçlarını, seyahat edenlerin davranışlarını etkilemek için pazarlama faaliyetlerinin planlamasında seyahat kararlarının üzerinde yer alan kişisel unsurların etkilerinin yapısını anlamada kullanabileceklerdir. Örneğin; seyahat uzmanları; risk algılama düzeyinin kişilik tipinin ve uluslararası seyahate yönelik potansiyel turistlerin genel tutumlarının belirlenmesinden kazanç sağlayabilirler. Müşteri özelliklerine yönelik bir duyarlılık onların tercih ve satın alma davranışlarının tahmin edilmesine yardımcı olacaktır. Dahası, uygun bölge ve destinasyonlar, seyahat tipi ve diğer gezi özellikleri kolaylıkla kararlaştırılabilir ve başarılı bir şekilde tasarlanabilir.

İki bağımlı değişken ölçen sorulara verilen yanıtlar, ulusal düzeyde seyahatin aksine uluslararası seyahat kararı, katılımcıların uluslararası seyahat eğilimlerinin terörizm ve / veya politik eğilimler tarafından engellendiğini göstermiştir.

Terörizm, banş ve huzur ortamına yüksek düzeyde bağı olan turizm endüstrisine zarar verecek ve dahası uluslararası ekonomik ilişkileri tehdit edecek potansiyele sahiptir. Hükümetler terörün neden olduğu korkuları en aza indirecek yöntemler için araştırmalar yaparlarken, tüketici davranışları gibi pazar değişkenlerini incelemeye uluslararası turizm endüstrisine kazançlar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABU FADIL, M., (1992), "Special Feature: The Terrorists Won't Go Away", *The Middle East*, 217, ss. 15-18.

CROMPTON, J., (1992), "Structure Of Vacation Destination Choice Sets", *Annals of Tourism Research*, 19(3), ss. 420-434.

D4AMORE, L.J. ve T.E. ANUZA (1986), "International Terrorism: Implications And Challenge For Global Tourism", *Business Quarterly*, November, ss. 20-29.

DILMANN, D. A., (1978), *Mail and Telephone Surveys: The Total Design Method*, New York, NY: John Wiley and Sons.

EDGELL, Sr., D.L., (1990) *International Tourism*, New York, Van Nostrand Reinhold.

ENDERS, W. T. SANDLER, (1991), "Caisalety Between Transnational Terrorism And Tourism: The case Spain", *Terrorism*, 14(1), ss. 49-58.

ENDERS, W., T. SANDLER ve G.F. PARISE, (1992), "An Econometric Analysis of the Impact Of Terrorism On Tourism" *Kyklos*, 45, ss. 531-554.

EVANS, J.R. ve B. BERMAN, (1994), *Marketing*, 6th Edition, New York, Mac Millan Publishing Co.

GOODRICH, J. N., (1978), "The Relationship Between Preferences For And Perceptions of Vacations Destinations: Application Of A Choice Model", *Journal of Travel Research*, 17(2), ss. 8-13.

HOLLIER, R., (1991), "Conflict in the Gulf: Response of the Tourism Industry", *Tourism Management*, 12(1), ss. 2-4.

KENT, P., (1991), "Understanding Holiday Choices", In M. T. Sinclair ve M. J. Stabler (Eds.), *The Tourism Industry: An International Analysis*, Oxon, England: CAB International, ss. 165-183.

MAZURSKY, D., (1989), "Past Experience And Future Tourism Decisions", *Annals of Tourism Research*, 16(3), ss. 333-344.

PLOG, S. C., (1974), "Why Destinations Areas Rise And Fall In Popularity", *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 14(4), ss. 55-58.

— (1990), "A carpenter's Tools: An Answer To Stephen To Stephen L. J. Smith's Review of Psychocentrism / Allocentrism", *Journal of Travel Research*, 28 (4), ss. 43-45.

RICHER, L. K., (1980), "The Political Uses of Tourism: A Philippine Case Study", *The Journal of Developing Areas*, 14(2), 237-257.

RICHER, L. K. ve Jr. WAUGH, (1986), "Terrorism and Tourism As Logical Companions", *Tourism Management*, 7(4), ss. 230-238.

SCHEWE, C. D., D.R SCOTT ve D. G. FREDERİQICK, (1978), "A Multibrand / Multiattribute Model of Tourism State Choices", *Journal of Travel Research*, Summer, ss. 23-29.

U.S. Department of State, (1992), *Patterns of Global Terrorism 1991*, Washington, .C., U.S. Department of State.

UM, S. ve J. L. CROMPTON, "The roles of Perceived Inhibitors And Facilitators In Pleasure Travel Destination Decisions", *Journal of Travel Research*, 30(3), ss. 28-25.

VanRaaij, W. F. ve D. A. FRANCHEN, (1984), "Vacation Decisions, Activies, And Satisfactions, *Annls of Tourism Research*, 11(1), ss. 101-112.

WOONDSIDE, A. G. ve S. LYSONSKI, (1989), "A general Model of Travel Destination Choice", *Journal Travel Research*, 27(4), ss. 8-14.

WTTC, (1992), "Travel And Tourism: The World's Largest Industry", (*The WTTC Resort 1992, Complete Editions*), Brussels, Belgium, WTTC.

WTO, (1994), *Yearbook of Tourism Statistics*, 1(46), Madrid, Spain, WTO.

Dört kişisel etkenden üçünün (risk algılama düzeyi, seyahat tutumu, kişilik yapısı) terözim ve / veya politik değişik riskini kapsayan uluslararası tatil seyahati kararıyla anlamlı bir şekilde ve doğrudan ilişkilili olduğu belirlenmiştir.

TABLO 3: Kişisel etkenler ile temel uluslararası seyahat kararı alma aşamaları ve kişisel etkenler arasındaki ilişkiler

